

Віта ГАВРИЛЮК

канд. екон. наук, доцент, асистент кафедри фінансів,
банківської справи, страхування та електронних платіжних систем,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

Андрій КОУЦУН

здобувач вищої освіти ОС «магістр»,
спеціальність «Фінанси, банківська справа та страхування»,
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський

ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД СИСТЕМИ ПЕНСІЙНОГО СТРАХУВАННЯ: МОЖЛИВОСТІ ДЛЯ УКРАЇНИ

У сучасному світі соціальний захист населення є основним атрибутом соціальної політики будь-якої держави. У економічно розвинених державах соціальний захист виступає важливою частиною національної економіки. Найбільш розвинуті системи пенсійного страхування мають країни Європейського союзу. Саме в них з'явилися та отримали розвиток перші соціальні програми.

На сьогоднішній день у світі працює понад 250 різних пенсійних систем з унікальним поєднанням солідарної та накопичувальної складової. Однак загалом можна сказати, що більшість країн вибрали для себе шлях збереження удосконаленої солідарної моделі із одночасним стимулюванням розвитку добровільних накопичувальних програм, хоча деякі країни повністю відмовились від солідарної системи і запровадили виключно накопичувальні. Необхідно також зауважити, що як одній так і іншій моделі притаманні позитивні і негативні риси.

Світовим лідером за рівнем пенсійного забезпечення своїх громадян тривалий час залишається Європейський союз. Країни ЄС посідають провідні позиції у глобальних рейтингах стійкості та ефективності пенсійних систем, забезпечуючи літнім європейцям досить високі пенсії, якість життя та умови для активного довголіття.

Система пенсійного забезпечення у Великобританії по праву вважається однією із найдосконаліших у світі. Фактично Великобританія одна з небагатьох країн, на яку майже не вплинула криза пенсійних систем у Європі. Британський уряд одним з перших ввів в країні систему особистого пенсійного забезпечення і почав поступове скорочення державних пенсій. Проте уряд країни ні на хвилину не залишає без уваги пенсійну тематику, тому у Великобританії, як і в більшості країн світу, пенсійне реформування є одним з найважливіших кроків в галузі соціальної політики [1].

На сьогоднішній день там діє багаторівнева пенсійна система. Державні пенсії низькі. Індексуються відповідно до росту цін, а не заробітної плати. Особи, які отримують тільки базову пенсію і знаходяться на межі бідності мають право на державну соціальну допомогу. Базова пенсія, яку виплачує держава всім британцям після досягнення ними пенсійного віку не залежить від стажу роботи, трудових успіхів і заробітної плати. Накопичувальний рівень дає змогу громадянам стати учасником державної системи пенсій, що залежить від заробітку, професійної системи, з установленими заздалегідь виплатами, також обрати для себе приватний пенсійний фонд і безліч способів накопичення пенсійних внесків [2].

Значну роль у системі пенсійного забезпечення Великобританії відіграють страхові компанії, що надають безліч послуг з додаткового пенсійного забезпечення населення. Як правило умови виплат по професійним схемам визначаються всередині компаній, і на практиці такими схемами дуже часто керують страхові компанії. В Великобританії всі фінансові ринки - ринок кредитних послуг, страховий ринок, ринок банківських послуг,

пенсійні фонди і т.д. регулюється законом про фінансові послуги та ринки (Financial Services and Markets Act). Така модель створює уніфіковані умови функціонування цих ринків, що є надзвичайно важливим.

Аналізуючи діючу систему пенсійного забезпечення Великобританії можна відмітити моменти, які притаманні вітчизняній пенсійній системі. Це, наприклад, законодавчо закріплена трирівнева модель пенсійного страхування, поняття страхового стажу та мінімального страхового внеску, можливість здійснення доплат для зарахування необхідної кількості страхового стажу та деякі інші. Але незважаючи на це, розбіжності, навіть у спільних рисах, очевидні. Нажаль, в нашій державі відсутнє довгострокове планування, оцінка ризиків, перспектив, а отже запроваджені зміни, навряд чи можна вважати реформами і сподіватися на покращення ситуації в сучасних умовах не варто.

Основна пенсійна системи Швеції залишається розподільчою і фінансується за рахунок страхових внесків, що складають 18,5% заробітку, 16% із яких надходять у державну систему. Більшість сплачених внесків використовуються для виплати поточних пенсій, проте відкриваються умовні індивідуальні рахунки застрахованих осіб, на яких відображається частина внесків, при цьому працівник має право вибору розміщення їх в приватних структурах чи в державному накопичувальному фонді. Розрахунок пенсії здійснюється, виходячи із суми накопичених коштів, з врахуванням очікуваної тривалості життя та зростання виробництва протягом очікуваного періоду виплати пенсій. У відношенні пенсійного віку, держава надає громадянам вибір: більш тривале перебування на пенсії чи більш високий рівень життя в пенсійний період, суттєва залежність між розміром внесків та пенсіями сприяє підвищенню ефективності ринку праці [3].

Пенсійна система Чилі, яка названа сьогодні найрадикальнішою у світі. Запровадила накопичувальний рівень страхування ще у 1981 році. Тобто другий рівень пенсійної системи став обов'язковим, керувався приватними структурами і був заснований на індивідуальних рахунках громадян. Перший рівень існує як залишковий, у формі гарантій одержувачам пенсії другого рівня. У випадку, коли громадянин за наявності 20 років страхового стажу одержує пенсію нижче устанавленого рівня, держава збільшує її, також державна пенсійна гарантія передбачає захист вкладників від неефективної роботи обраного ними фонду, а також захист працівників із низьким заробітком. Але ці радикальні перетворення були запроваджені в момент піднесення економіки країни, швидкого росту фондового ринку, сприятливих демографічних показників. У той час населення пенсійного віку в Чилі складало лише 8% і на одного пенсіонера припадало 12,8 працюючих.

В Австралії є чітко виражений перший рівень пенсійної системи – пенсія по старості, його відмінною рисою є те, що фінансується він за рахунок податків, а розміри пенсій визначаються виходячи не з рівня заробітку. А з рівня добробуту. Другий рівень пенсійної системи є обов'язковим для участі і має форму індивідуальних капіталізованих рахунків [4].

На початкових етапах пенсійних перетворень майже у всіх державах, зокрема в США, Німеччині, Японії, Італії були спроби збільшення доходів бюджету за рахунок підвищення розміру внесків, що викликало неабиякий супротив з боку платників. Змінювалася також база нарахування. Наприклад у Бельгії, Італії, Швейцарії та Португалії був скасований максимальний рівень заробітку, з якого утримувалися внески. В рамках скорочення пенсійних витрат переважає все ж таки підняття пенсійного віку, головна причиною цього є динамічний процес старіння населення властивий для багатьох країн та континентів.

Аналізуючи зарубіжний досвід, розуміємо, що жодна з пенсійних систем не є ідеальною і однозначно ефективною. В жодній країні світу не застосовується один з рівнів системи пенсійного забезпечення в «чистому вигляді.» Кожна країна йшла власним шляхом побудови пенсійної системи, виходячи з демографічних та соціально-економічних особливостей свого розвитку. Тому наша держава має створити на базі існуючих пенсійних систем світу оптимальну будову для ефективного здійснення пенсійних перетворень в умовах військового стану.

Перелік використаних джерел інформації:

1. Олексійко В.С. Зарубіжний досвід пенсійного захисту населення. *Збірник наукових праць Подільського державного аграрно-технічного університету. Економічні науки*. 2016. №24(3). с. 165-171. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatue_2016_24\(3\)_22](http://nbuv.gov.ua/UJRN/ZnpPdatue_2016_24(3)_22)
2. Кравченко М.В. Європейські підходи та механізми пенсійної реформи. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2015. №5 URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=849>
3. Криклій В.А. Модель пенсійного забезпечення Великобританії та можливості використання в Україні. *Ефективна економіка*. 2009. №4. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=84>
4. Рудик В.К. Особливості розвитку системи пенсійного страхування на сучасному етапі проведення пенсійної реформи. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/197263619.pdf>
5. Гаврилюк В.М. Пенсійна система: необхідність адаптації до сучасних викликів в Україні. *Розвиток фінансово-економічних відносин в суспільстві в умовах прояву фінансових ризиків: матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції присвяченої 20-річчю кафедри фінансів, банківської справи, страхування та електронних платіжних систем, Кам'янець-Подільський, 18 березня 2022 р.* Зклад вищої освіти «Подільський державний університет». Кам'янець-Подільський, 2022. С. 24-28.